ସାରସ୍ୱତ ସାଧକ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେମିକ ରାଧାନାଥ

ଡକ୍ଟର ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡା

ଯେଉଁ ସମୟରେ ରୀତିଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଶେଷ ଆଲୋକ ରେଖା ମ୍ଳାନ ଓ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା, ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ କାବ୍ୟଭାରତୀଙ୍କ ହସ୍ତର ବୀଣାତନ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱର କ୍ରମଶଃ କ୍ଷୀଣରୁ କ୍ଷୀଣତର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ଉତ୍କଳର ଜନ ସମାଜ ଶିକ୍ଷା, ଶାସନ, ବାଣିଜ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ ଓ ରାଜନୀତି ପ୍ରଭୃତି ସାମାଜିକ ବିକାଶର ଅନୁନ୍ନତ ସ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ, ପଡ଼ୋଶୀ ଅଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ବିଲୋପ ସାଧନର ଯେତେବେଳେ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଥିଲା, ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ଉତ୍କଳବାଣୀ କାନନରେ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଓଡ଼ିଶାର ଅଗଣିତ ସାହିତ୍ୟପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅନ୍ତରକୁ ସାରସ୍ୱତ ସୌରଭରେ ସୁରଭିତ କଲା ।

କବି ରାଧାନାଥ ରାୟ ୧୮୪୮ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ୨୮ ତାରିଖରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କେଦାରପୁର ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କବିଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ସୁନ୍ଦର ନାରାୟଣ ରାୟ । ମାତା ତାରିଣୀ ଦେବୀ ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ, ତେଣୁ ପୁତ୍ରର ଲାଳନପାଳନ ଭାର ପିତା ସୁନ୍ଦର ନାରାୟଣଙ୍କ ଉପରେ ପଡିଥିଲା । ରାଧାନାଥ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଗ୍ଣ ଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ରୋଗ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଓ ମେଧାଶକ୍ତି ଅତି ପ୍ରଖର ଥିଲା । ରୁଗ୍ଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅତି ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ଆୟତ୍ତ କରିଥିଲେ । ୧୮୬୪ ମସିହାରେ ସେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପ୍ରବେଶିକା ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରବେଶିକା ପରୀକ୍ଷାରେ ତାଙ୍କର କୃତିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଫଲ୍ୟ ସେସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱରର ଶିକ୍ଷିତ ଜନସାଧାରଣ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବଳ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ନାରାୟଣ ଜଣେ ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନ ଭୋଗୀ ସାଧାରଣ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ପୁତ୍ରର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ଯତ୍ନବାନ୍ ଥିଲେ । ସୁତରାଂ ପୁତ୍ରକୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ ପାଇଁ କଲିକତା ପ୍ରେରଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ କଲିକତାରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଭଙ୍ଗ ହେତୁ ରାଧାନାଥ ସେଠାରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ ନିମିତ୍ତ କଲେଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ସୋର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲର ୩ୟ ଶିକ୍ଷକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ଏହା ପରେ ସେ ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ବାଙ୍କୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଶିକ୍ଷକତା କଲେ । ତା'ପରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ ସମୂହର ଡେପୁଟି ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ଲାଭ କଲେ । କିଛିକାଳ ଡେପୁଟି ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ପଦରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେବା ପରେ ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଏବଂ ୧୮୮୨ ମସିହାରେ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ପଦକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୦୧ ମସିହାରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପରିଦର୍ଶକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ ।

କବିଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତତ୍କାଳୀନ ଇଂରେଜ ସରକାର ତାଙ୍କୁ 'ରାୟବାହାଦୂର' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିବା ସମୟରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଆତ୍ମୀୟତା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପୁରୀରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା କାଳରେ ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ତାଙ୍କର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ରାଧାନାଥ ଯୁଗର ଫକୀରମୋହନ, ରାଧାନାଥ ଓ ମଧୁସୂଦନ ଏହି ତିନିଜଣ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ।

କବି ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କର ଥିଲା ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭା ଓ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଉଭୟ ସାହିତ୍ୟରେ କବିଙ୍କର

ଗଭୀର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଧୀଷଣା ଥିଲା । କବିଙ୍କ କାବ୍ୟ କବିତା ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ମିଳନ ସେତୁ । ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରର ବହୁ ବିଦ୍ୱାନଙ୍କୁ କବିଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରତିଭାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଭୂଦେବ ବାବୁ ୧୮୭୯ ମସିହା ମଇ ମାସ ୨୩ ତାରିଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ଏଜୁକେଶନ ଗେଜେଟ୍‌ରେ ଯେଉଁ କବିତାଟି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାହା ବେଶ୍ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ–

ରାଧାନାଥ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୌରବ କେତନ,
ଉଦାର ବିନୀତ ବୀର ସୁବୋଧ ସୁଜନ
ନାନା ଭାଷା ବିଭୂଷିତ
ନାନାଶାସ୍ତ୍ର ସୁପଣ୍ଡିତ
କବିତା କାନନେ ପିକବର ପ୍ରିୟବର
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସ୍ୱଭାବେ ପୂତ ତୋମାର ଅନ୍ତର ।

ଭୂଦେବ ବାବୁଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତି ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ରାଧାନାଥ ଥିଲେ ସାରସ୍ୱତ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟର ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବ । କବିଙ୍କର ନୈସର୍ଗିକ କବି ପ୍ରତିଭା ତଥା ଭାଷା ଓ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚୟ ଦେଇଛି ତାଙ୍କ ମହନୀୟ ଲେଖନୀସୃତ ମହାର୍ଘ କୃତିରାଜି । ଉତ୍କଳର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭଣ୍ଡାରକୁ କବିଙ୍କର ଅବଦାନ ହେଉଛି– କେଦାରଗୌରୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, ଉଷା, ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ, ପାର୍ବତୀ, ଯଯାତିକେଶରୀ, ଚିଲିକା, ମହାଯାତ୍ରା, ଉର୍ବଶୀ, ଦରବାର, ତୁଳସୀସ୍ତବକ, ମେଘଦୂତ ପ୍ରଭୃତି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ କବିଙ୍କ ଲେଖନୀରୁ 'ବିବେକୀ' ପ୍ରବନ୍ଧ ତଥା 'ଇତାଲୀୟ ଯୁବା' ଗଳ୍ପ ତୁଲ୍ୟ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଗଦ୍ୟ ରଚନାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଧବଳେଶ୍ୱର ସ୍ତୋତ୍ରମ କାଳିକାସ୍ତୁତିଃ, ଭାରତୀ ଗୀତିକା ତଥା ସତ୍ୟବାଦୀ ପ୍ରଭୃତି ସଂସ୍କୃତ ଗୀତିକା କବିଙ୍କର ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସଂସ୍କୃତ ଜ୍ଞାନର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । 'ଚିଲିକା' କାବ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରୀତି ସଂଗେ ସଂଗେ ଜୀବନ ଦର୍ଶନ, ଜାତୀୟବୋଧ ତଥା ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ମନ୍ମୟ କଳ୍ପନା ବିଳାସ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଛି । ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ଅତୁଳନୀୟ ମହା କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟଶ୍ରୀ ମଣ୍ଡିତ ଅଖଣ୍ଡ ଭାରତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ଅଥଚ ବିଜୟୋତ୍ସବାନ୍ତେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ତୃପ୍ତ, ମହାଶୂନ୍ୟାୟିତ ହୃଦୟ, ଶୋକନିର୍ବେଦନିମଗ୍ନ, ବୈରାଗ୍ୟବ୍ୟାକୁଳ ଶାନ୍ତି ପ୍ରୟାସୀ ଧର୍ମନନ୍ଦନ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ପ୍ରମୁଖ ପାଣ୍ଡବ ବୀରେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କର ସେହି ପରମ ସ୍ମରଣୀୟ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ ରୂପ ଚିରାମୃତ କଥା 'ମହାଯାତ୍ରା'ର ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବିଷୟ । ଭାରତର ଚିରାରାଧ୍ୟ ମହାଭାରତ ବିରାଟ ମହାକାବ୍ୟର ସେହି ମହାଶୋକ ବୈରାଗ୍ୟାନ୍ତ ମହାଯାତ୍ରା ଉପାଖ୍ୟାନ ପରି ଉଦାର ବା ଗମ୍ଭୀର ଗାଥା ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ? କବି ରାଧାନାଥ ଶୁଭକ୍ଷଣରେ ଏହି ମହାବିଷୟ ନିର୍ବାଚନ କରି ନିଜ କବି ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ଓ ସାର୍ଥକ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଆଶା ଓ ଗୌରବକୁ ଶତଗୁଣିତ କରିଛନ୍ତି ।

'ମହାଯାତ୍ରା' ଆଧୁନିକ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ମହାକାବ୍ୟ । ଏଥିରେ କବିଙ୍କ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅପୂର୍ବ ସୁସମନ୍ୱୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ, ଉଷା ଓ ପାର୍ବତୀ ପ୍ରଭୃତି କାବ୍ୟରେ କବିଙ୍କର ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ, ବର୍ଣ୍ଣନାବିଳାସ ତଥା ପ୍ରକୃତି ପ୍ରିୟତା ସଂଗେ ସଂଗେ ଉତ୍କଳୀୟ ଭୌଗୋଳିକ ଚିତ୍ରର ମନ୍ମୟ ପ୍ରକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । 'ମେଘଦୂତ' ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କ ଅମର କୃତି ମେଘଦୂତମ୍ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏହା ମୂଳତଃ ଏକ ପଦ୍ୟାତ୍ମକ ଅନୁବାଦ ହେଲେ ହେଁ ଏଥିରେ କବିଙ୍କ ମୌଳିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମ୍ୟକ୍ ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି । 'ଦରବାର' କବିଙ୍କ ପ୍ରଜ୍ଞାଦୀପ୍ତ ପ୍ରତିଭା ଓ ପ୍ରତିଭାଦୀପ୍ତ ପ୍ରଜ୍ଞାର ସ୍ମାରକୀ ବହନ କରେ । 'ଦରବାର' ଏକ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ ରଚନା । ଏଥିରେ ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜଚିତ୍ର କବି ପ୍ରଦାନ କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଜୀବନ ଓ ଜଗତପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତିକୁ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି ।

କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ କାବ୍ୟ କବିତାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଜୀବନ୍ତ, ଚିତ୍ରପଟ୍ଟ ପରି ସ୍ଥିର ମେକାନିକାଲ । ପ୍ରକୃତିର କମନୀୟ ଚିତ୍ରକୁ କବି ସରସ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ କାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତିକୁ କବି ମାନବୀୟ ଗୁଣରେ ଭୂଷିତ କରିଛନ୍ତି । ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ନିର୍ବାକ ନୁହେଁ, ସେ ମଣିଷ ସହ ସହଭାଗୀ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ । ବାହ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଓ ଅନ୍ତଃପ୍ରକୃତିର ବର୍ଣ୍ଣନା କାବ୍ୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକୁ ବେଶ ମନୋମୁଗ୍ଧ କରି ଗଢ଼ି ତୋଳିଛି । ରାଧାନାଥ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରାଚ୍ୟ ଜଗତର ୱାର୍ଡସ୍ ୱର୍ଥ (Words Worth) । କବି ବିଶିଷ୍ଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବାଦୀ କବି ୱାର୍ଡସ ୱାର୍ଥଙ୍କ ପରି ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେମୀ ଓ ଯଥେଷ୍ଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସଚେତନ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ସ୍ଥାଣୁ ଓ ଚେତନାଶୂନ୍ୟ ମନେ ନକରି ତା'ଭିତରେ କବିପ୍ରାଣର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିଲିକା ନଥିଲା ପର୍ବତ, ବନାନୀ ବେଷ୍ଟିତ ଏକ ପ୍ରାଣହୀନ ଜଳରାଶି, ତାହାଥିଲା ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରକୃତି । ଏକ ଶାନ୍ତକାନ୍ତ ଅନୁଭୂତି । ଏକ ରମଣୀୟ ରମଣୀ

ତୁଲ୍ୟ ଲାବଣ୍ୟର ରଂଗସ୍ଥଳୀ। 'ଚିଲିକା' ପ୍ରକୃତିର ମନୋରମା ଅନୁପମା କନ୍ୟା। କବି ରାଧାନାଥ ଆବେଗଭରା ପ୍ରାଣରେ କାବ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ–

ଉତ୍କଳ–କମଳା–ବିଳାସ–ଦୀର୍ଘିକା
ମରାଳ–ମାଳିନୀ–ନୀଳାମ୍ବୁ–ଚିଲିକା ।।
(ଚିଲିକା)

କବି ଚିଲିକାର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ତଥା ବେଳାଭୂମିର ଅଂଗ, ଯଥା ସୈକତ, ନୀଳଗଣ୍ଡ, କାଳିଜାଈ, ଚଢ଼େଇଗୁହା, ଟଙ୍କ ବନାନୀର ଶୋଭା ରୂପାୟନ କରି ନିଜେ ଆତ୍ମବିଭୋର ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପାଠକ ମନରେ ମଧ୍ଯ ଉକ୍ତ ଦୃଶ୍ୟର ରୂପ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପରି ଫୁଟାଇ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ସଂଚାର କରିପାରିଛନ୍ତି। କବି ରୂପ ମାଧୁରୀ ଆସ୍ୱାଦନ କରି ସ୍ୱତଃ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି–

ଏତେ ଛବି ଯେଣୁ ଏକାଧାରେ ଠୁଳ
ଛବିଳ ଉତ୍କଳେ ତୋ'ଛବି ଅତୁଳ ।

କବି ନିଜ ଜୀବନରେ ହିମାଳୟ, ରାଜସ୍ଥାନ ମରୁଭୂମି, ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଆଦି ଭାରତୀୟ ପ୍ରକୃତି ଅବଲୋକନ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ରୂପର ଚିତ୍ର କବିଙ୍କ ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ ତୂଳିକାରେ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଓ ଜୀବନ୍ତ ଭାବରେ ପାଠକ ପ୍ରାଣରେ ପୁଲକ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । କବିଙ୍କ କୋମଳ ଚିତ୍ତକୁ ଚିଲିକାର ଶାନ୍ତ କାନ୍ତ ରୂପ ଉଲ୍ଲସିତ କରିଛି । କବି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି–

ଗୁରୁପ୍ରାୟ ତାଙ୍କୁ ଦୂରୁଁ କରି ଭୀତି
ସଖୀ ପ୍ରାୟେ ତୋତେ ସ୍ମରୁଥିଲି ନିତି
ଇତର ଜନର ଅବସାଦ କର
ଯୋଗୀ ଋଷିଙ୍କ ସେ ସ୍ଥାନ ମନୋହର ।।

ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଶରତ–ଶୋଭା ପାଟବ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏପରି ମଞ୍ଜୁଳ ହୋଇପାରିଛି, ଯେକୌଣସି ପାଠକ ନିଜ ଗୃହରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ମଧ୍ୟ କବିଙ୍କର 'ଚିଲିକା' ପାଠକରି ତା'ର ଶରତ ସୁଷମା ଅନୁଭବ କରିବାରେ କ୍ଷମ ହୋଇପାରିବ। ଚିଲିକାର ଶରତ ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ ସହଜରେ ଅନୁଭବ କରିହେବ–

କଳୁଷିତ ବାରି କଳୁଷ ହାରକ
କାସାରେ କୁମୁଦ–ହାସ–ପ୍ରକାଶକ।
ଦକ୍ଷିଣାଶା–ବଧୂ–ଅବତଂସ–ମୋତି
ମହୋଜ୍ଜ୍ୱଳ କୁମ୍ଭ–ସମ୍ଭୁଭବ–ଜ୍ୟୋତି।

ଉଇଁଲେ ଆକାଶେ ଆସି ଦଳେଦଳେ
ପୂରାଇ ଜଳ ଏ କଳ କୋଳାହଳେ।
ଏମାନେ କି ସହଚର ଶରତର
ଶରତ ସଂଗତେ ହୁଅନ୍ତି ଅନ୍ତର ?

ଶରତ ବର୍ଣ୍ଣନା କବିଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ରୂପ ଲାଭ କରିଅଛି। ଶରତ ଋତୁରେ ଯାହା ଯାହା ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଷ୍ଟନୀରେ ସମ୍ଭବ, ସେସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା କବିଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ଏକ ମନୋଜ୍ଞ ରୂପ ଲାଭ କରିଅଛି ଯେ ପାଠକ ତାହା ପାଠ କରିବା ସମୟରେ ଭାବେ ସତେ ଯେପରି ସେ ଚିଲିକା ତୀରରେ ସେସବୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରୁଅଛି। ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ତୀରର ଶୋଭା ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଏକ ବର୍ଣ୍ଣୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି। ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନାରେ କବିଙ୍କର କଳ୍ପନାବିଳାସର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳିଛି। ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବାଦୀ ରାଧାନାଥ ଏହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଏତେଦୂର ମୁଗ୍ଧ ହୋଇପଡିଛନ୍ତି ଯେ, ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି–

ଆହା ଏ ଶୋଭାର ନାହିଁ ପଟାନ୍ତର
ଥିଲେ ଥିବ ସ୍ୱର୍ଗେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅଗୋଚର,
ପାଶୋରିବ ଦେଖି କହ କେହୁ ଜନ
ଏ ଶୋକ ପାସୋରା ଅପ୍ସରା ଭୁବନ ?
ଭାରତୀ ଭକତ କେଉଁ ରୂପପାୟୀ
ତୃପ୍ତ ହେବ ଏହା ଥରେ ମାତ୍ର ଧ୍ୟାୟୀ
ବଚନ ବିଷୟ ନୁହଁଇ ଏ ଛବି,
ହୃଦ ସେ କେବଳ ପାରେ ଅନୁଭବି।

ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ମଂଜୁଳ ରୂପ ଦେବା ଭିତରେ କବି ଚିଲିକା କୂଳରେ ବସି ଦିନେ ଅତୀତ ଉତ୍କଳର କେତେଗୋଟି ଐତିହାସିକ ଘଟଣା ସ୍ମରଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ସେ କଳ୍ପନାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛନ୍ତି। କବି କଳ୍ପନା ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ବୀଣାପାଣିଙ୍କ ଚିର ସହଚରୀ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି।

ବିଷୟ ବସ୍ତୁର ନିର୍ବାଚନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକାର ଶୈଳୀ ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ। ରାଧାନାଥଙ୍କ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ମଧ୍ୟଯୁଗର କବିମାନେ ସାଧାରଣତଃ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ବା ପୁରାଣମାନଙ୍କରୁ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସଂଗ୍ରହ କରି କାବ୍ୟ ରଚନା କରୁଥିଲେ। କବି ରାଧାନାଥ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରୁ ବିଷୟ ବସ୍ତୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରୁ ମଧ୍ୟ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଛନ୍ତି। ରାଧାନାଥଙ୍କର ଆଠଗୋଟି ବିଶିଷ୍ଟ କାବ୍ୟ କିପରି ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ପରିକଳ୍ପିତ, ତାହା

ସମାଲୋଚକଗଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଯାଇଛନ୍ତି । କବିଙ୍କର ଯେଉଁ କାବ୍ୟଗୁଡିକ ଉପରେ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ପ୍ରଭାବ ପଡିଛି, ତାହା ଆଲୋଚନା କଲେ ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରିହେବ ।

ରାଧାନାଥଙ୍କ କାବ୍ୟମାନଙ୍କର ନାମ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକଗୁଡିକର ନାମ–

୧. କେଦାର ଗୌରୀ (Pyramus and Thisbe)
୨. ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା (Daphne and Apllo)
୩. ପାର୍ବତୀ (Lliod, Agamemnon, Hamlet & Cence Cymbeline)
୪. ଯଯାତି କେଶରୀ
୫. ଉଷା (Atlanta's Race and Annals of Rajasthan)
୬. ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ (Seigh of Corinth)
୭. ମହାଯାତ୍ରା (Paradise Lost)
୮. ଚିଲିକା (Lady of the Lake)

ଚିଲିକାର ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନାରେ କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ ଉପରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କବି ସେଲ୍ଲୀଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ପଡିଛି । ଇଂରାଜୀ କବି ସେଲ୍ଲୀ ତାଙ୍କ ଅନବଦ୍ୟ କୃତି 'The Sensitive Plant' ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି–

And the Leaves, brown, yellow and gray and red and white with the whiteness of what is dead.

(The Sensitive Plant)

ତଦନୁରୂପେ କବି ରାଧାନାଥ 'ଚିଲିକା'ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି–

କଳା, ନୀଳ, ପୀତ, ହରିତ, ଲୋହିତ
ବିହଙ୍ଗମେ ଉର୍ମି କାହିଁ ବିମଣ୍ଡିତ ।

(ଚିଲିକା)

ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଯଥାର୍ଥରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି– ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ 'ରୂପତତ୍ତ୍ୱ' କବିତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଳାସରେ ଯେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇଛି, ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟତା ତଥା ମହାନୁଭବତା ଯେପରି ପ୍ରକାଶ ପାଇଅଛି, ରସିକ କବିର ଆଶା ଯେପରି ଭାବରେ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ଘନ ଆଶ୍ଳେଷରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଛି, ତାହା ରାଧାନାଥଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରଚନାମାନଙ୍କରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏନାହିଁ । ଚିଲିକା ସହିତ ରାଧାନାଥଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରଚନାମାନଙ୍କରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏନାହିଁ । ଚିଲିକା ସହିତ ରାଧାନାଥଙ୍କର ଏକାତ୍ମଭାବ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ପୁରୁଷର ଚିରନ୍ତନ ମିଳନ ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ । 'ଚିଲିକା' ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ କବି ମାନବୀୟ ଚେତନାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଏକ ଚିରାନନ୍ଦମୟ ଜଗତର ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ପଡିଛନ୍ତି । ନିଜର ଭାବା–ବେଶରେ ସେ ବିହ୍ୱଳ ଓ ମୁଗ୍ଧ ରାଧାନାଥ ରାୟ ପ୍ରତିଭାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରି ଚିଲିକା ଆଜି ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ।

'ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ' କାବ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସର୍ଗରେ ରାଜା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣର ଦୃଶ୍ୟ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇଛି । କାବ୍ୟରେ କବି ରାଧାନାଥ ରାୟ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ସମର ସଜ୍ଜା କଥା ଯେପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି, ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଉତ୍କଳବୀରଙ୍କ ଆବାସସ୍ଥଳୀ ସମୂହର । ଉତ୍କଳର କମନୀୟ ପ୍ରକୃତି ସହ ରାଧାନାଥଙ୍କ ମନପ୍ରାଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକତ୍ର ହୋଇଛି କହିଲେ ବାର୍ତ୍ତାର ଅପଳାପ ହେବ ନାହିଁ । କବିଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣିକା ପ୍ରସୂତ ଏକ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ପ୍ରକୃତି ଚିତ୍ରକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ ଯଥାର୍ଥରେ–

ବିରଜା ମଣ୍ଡଳେ ଯେତେ ବୀରପଲ୍ଲୀ
ପୂଗମାଳେ ଯହିଁ ଜଡ଼େ ନାଗବଲ୍ଲୀ,
ପରସ୍ପରେ ଭୁଜ ଛନ୍ଦିବାରେ ସଦା
ଚମ୍ପାଚୂତ ଯହିଁ ବଳାନ୍ତି ଶରଧା
ଭାଦ୍ରବ ଯା' ପାଦେ ବେଢ଼ିଅଛି ଛନ୍ଦି
ଉତ୍କଳେ କାଳିନ୍ଦୀ ରୂପିଣୀ ସାଳନ୍ଦୀ
ସୋର, ଗର୍ବ, ଯାର, କରଇ ପ୍ରସାର
ପଶ୍ଚିମେ ପର୍ବତ ପୂର୍ବେ ପାରାବାର ।

କବିଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଛି, ତାହା ନୁହେଁ ଭୌଗୋଳିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ଏହାର ଯଥାର୍ଥତା ରହିଛି । ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରକୃତି କେବଳ କଳ୍ପନାର ଦୋଳାରେ ସୁକୁମାରୀ ରାଜନନ୍ଦିନୀ ନୁହେଁ, ଏହା ବାସ୍ତବତାର ପଟ୍ଟଭୂମିରେ ଛବିଳ ଉତ୍କଳର ନୂପୁର ନିକ୍ୱଣ ଛନ୍ଦିତ ପଲ୍ଲୀ ବଧୂଟିଏ । ଉତ୍କଳର ଚାରୁଚିତ୍ରଶାଳାର ବହୁ ଚିତ୍ର 'ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ'ର ପୃଷ୍ଠା ମଣ୍ଡନ କରିଛି । କୌଣସି ଏକ ଦନ୍ତାହସ୍ତୀର ବିହାରସ୍ଥଳ ସଂପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେବାକୁ ଯାଇ କବିବର ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରକୃତିକୁ ଏପରି ମନୋଜ୍ଞ କରିଦେଇଛନ୍ତି, ଯାହାକି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇପାରିଛି । ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି–

ସପ୍ତକୋଶୀ ଗଣ୍ଡ ରାଜେ ଶୈଳକୁଞ୍ଜେ
ସୁଶୀତଳ ତୁଙ୍ଗ ଶୈଳଛାୟା ପୁଞ୍ଜେ
ନିର୍ଜନେ ଦିଅନ୍ତି ନବ ଦ୍ରୁମାବଳୀ
ଜଳଦେବତାଙ୍କୁ ଯହିଁ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି,

ତହିଁ ମହାନଦୀ ପ୍ରବାହେ ନିଦାଘେ
ପ୍ରିୟା ସଂଗେ ଖେଳୁଥିଲା ଅନୁରାଗେ
ମତ୍ତ ଦନ୍ତାବଳ, ଏବେ ରଣସ୍ଥଳ
କରିଅଛି ନିଜ ଅସ୍ଥିରେ ଧବଳ ।

ରାଧାନାଥଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀର ଏକ ମନୋରମ ଚିତ୍ରଶାଳା । ପ୍ରକୃତି ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟରେ କବିଙ୍କର ଅପୂର୍ବ କଳ୍ପନା ଚାତୁରୀ ଓ କମନୀୟ କବିତ୍ୱ ବିଳାସ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଛି । 'ମହାଯାତ୍ରା' କାବ୍ୟରେ କବି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ସମ୍ଭାରର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି । 'ମହାଯାତ୍ରା' କାବ୍ୟରେ କବି ରାଧାନାଥ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରାଇଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କ ସହିତ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଉତ୍କଳ ଭୂମିରେ ପଦାର୍ପଣ ପୂର୍ବକ ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କବି ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରକୃତିର କେତେଗୋଟି ବିଶିଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବ ଦିଗସ୍ଥ ସମୁଦ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣନା କବି ଯେପରି ଭାବରେ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ବେଶ୍ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ । କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ–

ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚ୍ୟ ନଭ ପ୍ରାଚୀର ଆକୃତି
ନୀଳ ଫେନାକୁଳ ତୁଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗୁର
ନୀଳାଚଳ ତଟେ ଯହିଁ ଲୋଟେ ବାରାନିଧି
ଗମ୍ଭୀର ନିର୍ଘୋଷ ଘୋଷି ବିଶ୍ୱ ଚରାଚରେ
ଗର୍ଜ୍ଜଇ କି ନିଜ ବିଷଜ୍ୱାଳା ଅସମ୍ଭାଳେ
ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ବାସୁକୀ ଅବା ଫଣା ଶ୍ରେଣୀ ତୋଳି !
ଅନନ୍ତ ନୀଳିମମୟ ସେ ଜଳକାନ୍ତାରେ
କଲ୍ଲୋଳ–ଉଲ୍ଲୋଳ–ଲୀଳା ହେରି କୁତୁହଳେ
ବୀରବୃନ୍ଦ ସର୍ବେ ହେଲେ ସ୍ତବ୍ଧ ବିସ୍ମୟେ ।

–ମହାଯାତ୍ରା

ଉତ୍କଳର ମହୋଦଧିର ଚିତ୍ର 'ମହାଯାତ୍ରା' କାବ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ଚିତ୍ରଣରେ ପୁଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଯେଉଁମାନେ ପୁରୀ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଇ ତାହାର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ତରଙ୍ଗାୟିତ ସାଗରକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେମାନେ 'ମହାଯାତ୍ରା'ର ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଗୁରୁତ୍ୱ ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରିବେ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦିଗସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀରାକୃତି ତରଙ୍ଗାୟିତ ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରୀ ସାଗର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବୁକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବିସ୍ମୟାଭୂତ କରିଦେଇଥାଏ । ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେମୀ ଓ କଳ୍ପନାବିଳାସୀ ରାଧାନାଥ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭୀମକାଂତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଏକଦା ସ୍ତବ୍ଧ ଓ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଯାଇଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ପ୍ରକୃତି ପ୍ରାଣ ସାରସ୍ୱତ ସାଧକ ରାଧାନାଥଙ୍କ 'ମହାଯାତ୍ରାଦ କାବ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରାକୃତିକ ଚିତ୍ର ହେଉଛି ମହାନଦୀ ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ଅରଣ୍ୟ ଓ ପାର୍ବତ୍ୟ ଭୂମିର ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା । କବିଙ୍କ ଲେଖନୀସୃତ ମହାନଦୀ ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ଅରଣ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ବେଶ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ । କବି ଯଥାର୍ଥରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି–

କଲ୍ଲୋଳିନୀ–କୁଳେଶ୍ୱରୀ–ମହାନଦୀ କୂଳେ
ଗଗନ–ପରଶୀ ବେନି ଦିଗେ ତୁଙ୍ଗ ଭୃଗୁ
ସଂକଟେ ସଂକୋଚି ବପୁ, ବାହାରଇ ଯହିଁ
ପୁଣି ପୂର୍ବାକାରେ ସ୍ରୋତ ପୂର୍ବସିନ୍ଧୁଗାମୀ
ବିଜନ–ଭୀଷଣ ସ୍ଥଳୀ, ବନଗଜବ୍ରଜ
କଣ୍ଡୁଳ–କପୋଳ–ପିଣ୍ଡ–ଘର୍ଷଣେ–କମ୍ପିତ
ଦ୍ରୁମାବଳୀ ଦେହୁଁ ଯହିଁ ଝରଇ ପ୍ରବାହେ
ସୁରଭି ଅରଣ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ପୁଞ୍ଜ ପୁଞ୍ଜ ହୋଇ,
ବନ ଦେବୀଙ୍କର କି ସେ ଅର୍ଘ୍ୟ ଲାଜାଞ୍ଜଳି ?

– ମହାଯାତ୍ରା

ରାଧାନାଥଙ୍କ ମହନୀୟ କର୍ଣ୍ଣିକା ପ୍ରସୂତ 'ମହାଯାତ୍ରା' କାବ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ହୋଇଛି । ତା' ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ବୋଧ ହୁଏ । ମନୋହର ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ସହଜ ଓ ସରଳ ଭାବରେ କବି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ଯଥାର୍ଥରେ–

ନୀଳ ବନସ୍ଥଳୀ ମଧ୍ୟେ ଦୂର ପ୍ରସାରିତ
ସୌର କରୋଦ୍‌ଭାସୀ ଶୁଭ୍ର ନଦୀବାଲି ରେଖା
ସ୍ନିଗ୍ଧଛାୟା ଦ୍ରୁମବତୀ ଭୀମ ମହାଟବୀ
ଆବରିଛି ମହୀନଭଃ ପଲ୍ଲବ ଗହଳେ
କାହିଁ ମୁଖରିତ ସ୍ଥଳୀ ଶ୍ୱାପଦ–ନିର୍ଘୋଷେ
ପ୍ରତିଘୋଷେ ପ୍ରତିବାଣୀ ଦିଅଇ ଯା' ଶୁଣି
ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଗିରିଗୁହା–କ୍ରୋଡ଼–ପ୍ରଣୟନୀ
ଶିଳାଶଯ୍ୟା–ପ୍ରବାହିଣୀ ଶୈଳ ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ
ଉପଳେ ସ୍ଖଳିତ ହୋଇ ଯାର ବାରିଧାରା

–ମହାଯାତ୍ରା

କେବଳ 'ଚିଲିକା', 'ମହାଯାତ୍ରା' ନୁହେଁ ରାଧାନାଥ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ତାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର

ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଂଗ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟର ଅନ୍ତରାଳରେ 'ପ୍ରକୃତି' ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ରହିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । କବି ନିଜର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ବଳରେ ପ୍ରକୃତିର ସୁଷମାକୁ ବିଚିତ୍ର ଓ ବିବିଧ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରି ନିପୁଣତାର ସହିତ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି । କବି ରାଧାନାଥ ଯଥାର୍ଥରେ ନିସର୍ଗ ଶୋଭାର ଜଣେ ସ୍ୱଭାବ କବି । ତେଣୁ ତାଙ୍କର କେଦାର ଗୌରୀ, ଯଯାତି କେଶରୀ, ପାର୍ବତୀ, ଉଷା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରୀତିର ପରିଚୟ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛି ।

'ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା' କାବ୍ୟର ଆରମ୍ଭରେ କବି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପୌଷ ମାସର ରାମାଭିଷେକ ଉତ୍ସବର ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ସେହି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଅନେକ ଦେବ ଦେବୀ ନିଜ ନିଜର ଉପହାର ଓ ପୂଜା ସମ୍ଭାର ଧରି ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଉପନୀତ । କବିବର ରାଧାନାଥ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ଆଗମନକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । କବିଙ୍କ ଲେଖନୀରୁ ଝରିପଡିଛି–

ଅଭିଷେକୋତ୍ସବ ଦର୍ଶନ
ଆସେ ସିଂହଦୁଆରେ
ବିଜେ ଆଜ–ଦେବ ଦେବୀଏ
ଯେଝା ପୂଜାସମ୍ଭାରେ
କେତକୀ କାନନ–ସଂକୁଳ
ରମ୍ୟ ସିକତା ସ୍ଥଳ
ଛାଡି ହରଚଣ୍ଡୀ ଆଗତ
ଆଜ ଶ୍ରୀ ନୀଳାଚଳ
ଭଗବତୀ ବାଣପୁରରୁ
ଉପନୀତ ସ୍ୱଗଣେ
ଶୋଲରୀ ଦେଖଇ ସ୍ୱମୁଖ
ଯହିଁ ହ୍ରଦ–ଦର୍ପଣେ ।
ପ୍ରଭାମଣ୍ଡଳରେ ମଣ୍ଡିତ
ତନୁ କନକ ଗୋରା
ତୈଲଙ୍ଗୀ ବସନ ଭୂଷଣେ
ପୁଣି ଦିଶଇ ତୋରା ।

କବି ରାଧାନାଥ ଛବିଳ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ତୀର୍ଥସ୍ଥଳୀର ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅତି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ 'ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା' କାବ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ପରିଚୟ ଛଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠିତ– ପୀଠର ପ୍ରାକୃତିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କାବ୍ୟରେ ରାଧାନାଥ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଫଳରେ ତାଙ୍କର ଭୌଗୋଳିକ ଜ୍ଞାନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପିପାସୁ କବି ପ୍ରାଣ ଓ ରସାନ୍ୱେଷୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ ।

ଉପସଂହାରରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ସାରସ୍ୱତ ସାର୍ଥକ କବି ରାଧାନାଥ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତିର ଉପାସକ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟ କବିତାରେ ପ୍ରକୃତି ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । କବି ପାର୍ଥିବ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ବି ତାଙ୍କ ମହନୀୟ ସାହିତ୍ୟକୃତି ପାଇଁ ସେ ଆଜି ଅମର ।

ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା–ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ,
ଫକୀର ମୋହନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ,
ବାଲେଶ୍ୱର–୧

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ ସୂଚୀ :

୧. ଯୁଗସ୍ରଷ୍ଟା ରାଧାନାଥ : ଡକ୍ଟର ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ
୨. ଯୁଗଜ୍ୟୋତି ରାଧାନାଥ : ଡକ୍ଟର ଦେବେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି
୩. କବିବର କାବ୍ୟବିଭା : ଡକ୍ଟର ନୃସିଂହ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ
୪. ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଭାବ : ଡକ୍ଟର କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ନାୟକ
୫. ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟଧାରା : ଡକ୍ଟର ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମିଶ୍ର
୬. ମୋ ଆଖିର ମୂଳ : ଡକ୍ଟର ରତ୍ନାକର ଚଇନି
୭. ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ଓ ରାଧାନାଥ : କେଶବ ଚନ୍ଦ୍ର ମେହେର
୮. ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିଲିକା : ଡକ୍ଟର ଅସିତ କବି
୯. ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗମ : ଡକ୍ଟର ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ
୧୦. କବିବର କାବ୍ୟ ସମୀକ୍ଷା : ସାରଳା ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ
୧୧. ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ : ଡକ୍ଟର ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ
୧୨. ମହାଯାତ୍ରା ଓ ରାଧାନାଥ : ବେଣୁଧର ରାଉତ

❖ ❖ ❖